

Літературно-публіцистична діяльність Тараса Бульби-Боровця

В останні роки про організатора Української повстанчої армії "Поліська Січ" Тараса Бульбу – Боровця написано чимало. Після тривалого замовчування і поганьблення як з боку ідеологів радянської влади, так і мемуаристів – оунівців, з'явилися спроби дослідити: а, власне, що це за явище в українському рухові опору часів Другої світової війни? Втішає, що в джерелах різної політичної орієнтації подеколи надibuємо на серйозні дослідження, з яких можна почерпнути чимало цікавого про цю постать. Проте йдеться у них здебільшого про Тараса Бульбу – Боровця як військово – політичного діяча, практика партизанського руху, що цілком зрозуміло і виправдано. І тільки побіжно, кількома словами згадується його літературно – публіцистична діяльність, яка й стала об'єктом моєї зацікавленості.

Звісно ж, найоб'ємнішою і найвідомішою книгою нашого земляка стали спогади "Армія без держави". Історію їх появи можна почерпнути із "Супровідної нотатки" Інституту дослідів Волині до першого видання, здійсненого в 1981 році у Вінніпезі, та у вступному слові до книги самого Тараса Бульби-Боровця, написаному в Нью-Йорку в 1974 році. На жаль, в українських виданнях «Армії без держави» ці зауваги часто опускаються.

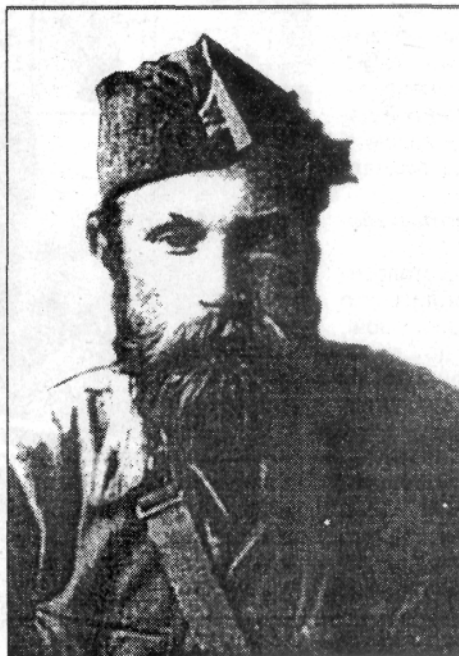
Цілком зрозуміло, що з часу появи спогадів і до сьогодні довкола них точаться гарячі суперечки. Деякі дослідники визвольного руху закидають їм відсутність джерельної бази, посилань на документи, які б підтверджували написане. Опоненти-мемуаристи Бульби – Боровця звинувачують його в змальовуванні тогочасних подій у вигідному йому ракурсі. І з першими, і з другими в чомусь можна й погодитися, нагадавши при цьому, що, власне, і йдеться не про наукове дослідження, а спогади, які завжди і в будь-кого не позбавлені певної тенденційності.

На мій погляд, спогади отамана цілком у річищі тієї мемуарної літератури, яка звично видається, в тому числі й про складні воєнні і повоєнні події на теренах Західної України. До того ж написані простою дохідливою мовою, текст їх легко трансформувати в літературний твір. В цьому я переконався, працюючи у свій час над драмою "На своїй землі", в основу якої поклав кілька епізодів з "Армії без держави" та спогади сорат-

році в книжці "Армія без держави"... Що це, помилка д-ра Івана Кохана? Та, мабуть, ні. Ось машинопис виступу Тараса Бульби – Боровця на зборах з нагоди 23-ї річниці постанови УПА (22.6.41 – 22.6.64) з власноручною його правкою. Надруковано в підзаголовку: "Короткий нарис постанови і боротьби УПА (з опублікованої праці сот. О. Гриценка "Армія без держави")". Згодом, очевидно, перед виступом, оте "з опублікованої праці..." Бульба – Боровець викреслює. Отож Бульба – Боровець і сот. О. Гриченко – одна особа? Бо чого б він, вправний публіцист, виступав на урочистостях із чужим текстом?

На підтвердження цього припущення можна навести і той факт, що ні у спогадах отамана, ні в спогадах його соратників, як і в дослідженнях сучасних авторів, мені не вдалося натрапити на реально діючого в булівській УПА чи УНРА сотника О. Гриценка.

Хоча і контраргументи щодо твердження, що Т. Боровець і О. Гриченко одна й та ж особа, теж можна навести. Згада-

Цій меті була присвячена велика стаття Мельничука в львівському журналі "Жовтень" і, як довідемося з советської преси, той же Мельничук пише роман під назвою "От. Тарас Бульба (історія одного бандита)"...

...Вважаємо, що настав час правдиво висвітлити історію УПА в протизагроз ворожим інсинуаціям і безсфальшованих ювілейних дат. З цієї метою випускаємо в світ цю брошуру, як матеріали для історії Української Повстанчої Армії (про яку брошуру йдеться, уточнити не вдалося. – Б. Б.)".

І далі:
"Ці матеріали взяті з архіву от. Т. Бульби – Боровця, з його спогадів про збройну боротьбу України в часи 2-ої світової

що у тридцятих роках минулого століття він написав художню книгу в п'яти томах "Людожери", де розповідається про голодомор в Україні 1933 року, очевидцем якого був сам, коли за завданням уєнерівців переходив нелегально кордон для підпільної роботи.

Мене брав сумнів: чи справді той художній твір був аж такий за обсягом? І шукав підтвердження цього факту в якомусь документі, а не в переказах наших сучасників. Врешті, знайшов джерело, з якого, очевидно, дослідники почерпнули його. Це "Повідомлення із окупованих східних областей" гітлерівської поліції безпеки і служби безпеки про "Виникнення і зростання української банди Боровця, що йменується "Тарасом Бульбою", від 21 травня 1943 року. Уміщене це повідомлення в книзі Володимира Сергійчука "ОУН – УПА в роки війни. Нові документи і матеріали" (Київ, Дніпро, 1996 рік), а його російський переклад з німецької, як сказано там, зберігається у Центральному державному архіві громадських організацій України:

"Боровець — сын бедных крестьян. Он сам научился писать и читать. Благодаря собственным стараниям, он приобрел каменоломню. Из различных городов Польши, в том числе и из Варшавы, шли к нему крупные заказы. На это время приходится его литературная деятельность. Он написал, между прочим, под псевдонимом "Ристриченко" (вероятно, "Пистриченко". – прим. перекладача) сочинение в пяти томах "Людоеды", в котором описывается голод на Украине в 1933/34 гг. и преследования украинского населения со стороны НКВД. В книге "Пан депутат в Сейме" он высмеял польскую парламентарно-демократическую систему. В книге содержались напад-

ників Тараса Бульби – Боровця. Уже значно по тому, як драма була надрукована (2003 рік), в Березне родичами померлого Юрія Семенка, в якого у Мюнхені мешкав отаман до виїзду в Канаду, були передані деякі рукописи Бульби – Боровця та кілька чисел його видання “Меч і воля”. У двох із них, датованих 1951 роком, уміщено під рубрикою “Літературна сторінка” спогад “Брат за брата” за підписом Сот. З. Д-к. Порівняння цього тексту із текстом “Армії без держави” не викликає сумніву щодо їх авторства.

У першому числі відновленого закордонного видання “Оборона України” (1947 рік) надруковано як літературний твір “спомин лісовика з недалекого минулого” чотавого Івана Окіпнюка “Лісове лицарство”. І хоч автор його починає з присвяти: “Моєму незабутньому начальникові та вірному другові Отаманові Леонідові Зубатому – Щербатюкові присвячую”, видається мені, що це теж літературна спроба Тараса Бульби – Боровця, адже стиль письма той же, що й у вищезгаданих речах, а окремі абзаци наче повністю лягли згодом у “Армію без держави”.

Зрештою, це підтверджує і сам Бульба-Боровець у передмові до вінніпезького видання «Армії без держави»: “Я хочу зазначити, що я пробував в різні часи і в різних видавництвах друкувати уривки чи частини своїх спогадів...”.

До речі, про псевдоніми. За роки підпільної роботи Тарас Боровець мав їх чимало, окрім найвідомішого Бульба ще: Чуб, Гонта, Байда, Старий, Бистриченко-Ристриченко-Пистриченко (очевидно, йдеться про псевдонім Бистриченко – від Бистричі, де народився отаман, але видозмінений різними авторами – мовцями на свій лад, як почулося), Батько, Коненко, згадувані вище з певним припущенням Сот. З. Д – к, Іван Окіпнюк...

У замітці д-ра Івана Кохана з Каліфорнії “Про основи УПА і дії ОУНР”, опублікованій в газеті “Свобода” 28 квітня 2000 року, читаємо: “Організація і дії УПА були описані сотником О. Гриценком в 1955

ну правку одного й іншого тексту він міг робити як видавець - редактор, готуючи їх до оприлюднення. Крім того, “Армія без держави” О. Гриценка як машинопис, так і фрагменти, надруковані в ньо-Йоркському журналі “Українська земля” (ч. 1 за 1951 рік і ч. 2-3 за 1953 рік), і “Армія без держави” Тараса Бульби - Боровця, видана тридцять років потому, хоч і описують одні й ті ж події, але текстово не тотожні.

У тій же “Українській землі” (ч. 12. 1985 р.) читаємо:

“Головна команда УНГ (Українська Національна Гвардія. – Б. Б.) (Т. Д. Бульба – Боровець, кол. советський комбриг І. І. Коваль, сотник П. І. Кизима, ген. В. Титаренко, майор І. Коперник, П. Кривобок) видавала журнал “Меч і воля” – ред. сотник О. Гриценко”.

Підтвердження, що О. Гриценко редагував орган УНГ “Меч і воля”, у самому журналі, а маю його ксерокопії за 1951-53 роки, я не знайшов: у вихідних даних значиться “Редагує колегія”.

Ще одне посилання на О. Гриценка відшукав у машинописі статті Володимира Наддніпрянца, позначеної 1964 роком. Оскільки вона цікава не лише тим, що згадується О. Гриценко, а й оцінкою постаті Бульби – Боровця в книгах і публіцистиці радянських авторів, то дозволю собі розлогу цитату:

“Москва постійно атакує отамана Тараса Бульбу – Боровця.

Про УПА і “бульбівців” були написані цілі книги, як наприклад героя советського союзу полк. Д. Медведєва “Це було біля Рівного”, “Сильні духом” і інші.

Але ті публікації викликали зворотній ефект серед українського народу, а за кордонами ССРСР велику зацікавленість з боку західних політиків і військових фахівців. Дехто з них став використовувати ці публікації, як своєрідний підручник з організації партизанки для майбутнього. Тому відповідні органи большевиської Москви свою увагу перенесли на паплюження самої особи от. Т. Бульби – Боровця.

війни, що зараз готуються до друку, з статей О. Гриценка в часопису “Українські вісті” в січні 1951 р., з часописів УПА-УНРА “Гайдамака” і “Оборона України”, з документів УПА – УНРА і уривків спогадів проф. Г. Коха в українському перекладі.”

І щоб завершити тему Т. Бульба – Боровець – О. Гриценко (хоча, як видно з усього сказаного, питання хто є хто залишається відкритим), кілька слів щодо того, кому належить така містка метафорична назва спогадів “Армія без держави”.

У вступі до своєї “Армії без держави” О. Гриценко зазначає:

“Наголовок для цієї історичної статті ми дозволили собі взяти з назви ще не опублікованих мемуарів отамана Тараса Бульби – Боровця, відомого українського національно – революційного діяча на Поліссі”. У замітці ж “Сорокаріччя УПА і Бульба – Боровець”, уміщеній в тій же “Українській землі” в 1983 році, говориться:

“Цих своїх злочинів оунівці не заперечують. Про них писав О. Гриценко в документальній статті “Армія без держави” (ч. 1/1951. та ч.2-3/1953 р.). Згодом Т. Д. Бульба – Боровець дав своїм спогадам про славу і трагедію українського повстанського руху ту ж назву – “Армія без держави”. В них він повторив, розширив і підтвердив сказане раніше в “Українській землі”.

Так і напрошується після слова “сказане” додати “ним”. Але стверджувати це не маю достатніх підстав.

Спогади Т. Бульби – Боровця, його побратимів та дослідження сучасних українських авторів переконують, що літературний хист поліського самородка проявився ще в юності. Серед перших його літературно – публіцистичних творів називають памфлет “Пан депутат у сеймі”, де він дотепно висміяв польську виборчу систему, що й стало одним із приводів до відправки його у концентраційний табір Береза Картузька.

Чи не в кожного, хто пише про Бульбу – Боровця, можна знайти і твердження,

ки на известных высоких должностных польских лиц. За это Боровец был осужден к 3 годам заключения в концентрационном лагере”.

Згадку про “Людожерів”, але вже в іншому літературному роді, знаходимо і в спогадах січовиків. Зокрема, Микола Боришкевич розповідає відомому українському науковцю і письменнику Степанові Пінчуку:

“Пригадую, що в хаті Івана Гожого Тарас Бульба привселюдно читав кіносценарій, а може, й п’єсу “Людожери” про голодомор в Україні 1933 року. Пригадую, в ній йшлося про те, як мати – українка зі східних теренів варила тіло однієї дитини, щоб не дати вмерти з голоду іншим дітям своєї багатодітної родини. Перед тим Бульба встиг конспіративно побувати на Східній Україні і почув про такий випадок з прямих уст очевидців. Слухаючи цю моторошну річ, наші хутірські жінки плакали. Було б добре знати, чи залишився десь рукопис цього твору. Можливо, Бульба виявив у ній себе непересічним літературним талантом, з яким, до речі, написана його книжка “Армія без держави” (Повстанський рух отамана Тараса Бульби – Боровця. Дослідження, спогади, документи, Рівне, Азалія, 1998 р.)

Там же в спогадах Степана Гожого читаємо:

“На Трудах Тарас написав п’єсу. Потім цілу ніч читав її хуторянам. Іван Митринга (був такий учений чоловік – мій гімназійний учитель) сказав, що п’єса дуже непогана».

Він же згадує:

“Я мешкав у нього три місяці, навчаючись у сарненській українській гімназії. Справ у нього було дуже багато... Коли ж приїде на день чи два, то зразу ж, перепочивши трохи, брався за писання.

Була в нього така манера. Ляже на дивані в кабінеті і чи не цілу ніч пише на листках паперу, опускаючи написане на підлогу. Листки розлітаються по всій кімнаті, вранці, а якщо працює вдень, то і ввечері заходить дружина і складає ці

листки по порядку”.

Ще один спогад сина священника, що виконував душпастирські обов'язки в “Поліській Січі”, Євгена Симоновича:

“Під час ліквідації “Поліської Січі” в листопаді 1941 року до нас приїхав увесь січковий штаб – зі штабним майном, з друкарнею. І перебував той штаб у нашій хаті декілька днів. Бульба залишив батькові на зберігання чимало літератури, в тому числі й рукописи власних творів (пригадую, серед них була драма “Людожери” про голодомор в Україні в 1932-1933 роках), а також мотоцикл. Через якийсь час отаман усе це забрав.”

На жаль, оцінити фактологічні й художні достоїнства “Людожерів” та навіть їх рід сьогодні непросто, бо, за однією з версій, їх рукопис згорів разом з іншими матеріалами Тараса Бульби – Боровця, переданими ним своїй племінниці Марії Лантух на зберігання, внаслідок умисного підпалу недоброзичливцями її помешкання в Канаді.

А чи був рукопис виданий книгою – теж існують різні припущення.

На одному з інтернетівських форумів кількарічної давності (<http://knlu.org/forum/lofiversion/index.php?t100.html>) натрапляю на таку ось полеміку:

– “Україночко, прочитай Василю Барку “Жовтий князь”...може тоді зрозумієш, що це була запланована політика геноциду українського селянства!!!!!!!

– Краще Тараса Боровця “Людожери”. Документальна книженція. Порівняно з нею “Жовтий князь” – дитяча казочка.”

Напрошується висновок, що автор цього запису читав “Людожерів”? Надіслав і я декілька слів на цей форум з проханням до автора відгукнутися, повідомити, де можна знайти книгу. Відповіді, на жаль, не отримав.

Але все ж більше схильний думати, що це такі драми, а не “книжка в п'яти томах”, як стверджується в багатьох публікаціях.

Інші, згадувані вище, дрібніші за обсягом художні речі Тараса Боровця, з якими можемо ознайомитися, переконують, що якби нашого земляка не поглинула цілковито військово – політична робота, то він міг би стати гарним українським письменником.

отрок скорше надавався на послідовника сартрівського екзистенціалізму (що за карколомне слово!) ніж на товстючого, як його малюють, славного полковника і рубака Запорізької Січі Тараса Бульбу, з його довжелезними вусами, довжелезною матнею і не менш довжелезною люлькою. Для мене, зіпсутого урбанізмом, уже саме слово отаман наводило своєрідні корчі дихальних шляхів, але на моїй чудовій батьківщині... слово отаман значило те саме, що батько, генерал і вождь, взяті разом, а тому без отамана не могло бути родини, війська, нації, а хто сказав, що модерний Бульба, який-небудь пра-пра-правнук свого оригіналу, мусить конче йти за Гоголем. Отаман сонарно, оптично, для шарму, і будемо благородні: що б ми робили без Січі, без Бульби в часи барабаних римських кроків, сталевих танків і літаючих суперфортець?..”

І далі: “...Чудовий отаман! Його обличчя нагадує ченця... і анархіста. Він же й поет... І драматург... І, розуміється, як кожний отаман, мрійник і фантаст”.

У 1943 році через своїх посланців Т. Бульба – Боровець запропонував Уласові Самчуку редагувати “Оборону України”, але той відмовився, мотивуючи тим, що він не вірить, що в лісі “можна буде видавати якусь газету, хоч би за браком паперу, а тому моя там присутність зайва». “Однак, – згадує Самчук, – не обійшлося без відповіді від отамана. На мою адресу, через редакцію “Волинь”, надійшло писання під назвою “Лист Гаврила Обруча з Полісся до Уласа Самчука”, авторства, здається, самого отамана, в якому бажалося, “щоб йому (тобто Самчуку) покорчило руки і ноги”, з такими лютезними епітетами, як “гад та ще й “антихрист”, а до того й “підлабузник” і навіть... О, жах! “гітлерів викидиш”... (“На коні вороному”).

Відрядно, що описаний вище конфлікт між Тарасом Бульбою – Боровцем і Уласом Самчуком не став перепорою для подальшого їх спілкування. У спогадах про своє поневіряння повоєнною Німеччиною “П'ять по дванадцятій. Записки на бігу” Улас Самчук пише: “13 січня. День світліших вражень, побачень, знайомств. Вперше побачення із старим знайомим.

У публіцистичному доробку отамана є рядіокремих видань. Зокрема, “Короткий нарис історії, ідеологічно-моральні основи та політична платформа Української Народної Революційної Армії” та “Кredo Революції” (1946 рік, Париж, друкарня ім. С. Петлюри).

А в 1951 році накладом пропагандивного відділу Української Національної гвардії видруковано брошуру Т. Бульби – Боровця “Збройна боротьба України”, у якій її автор висвітлює етапи важкої боротьби, яку вів за свою самостійність український народ, починаючи з 1917 року й до 1950-го.

Взагалі, за час своєї політичної діяльності наш земляк написав чимало статей з проблем національно – визвольної боротьби українського народу за свою незалежність. А це, крім згадуваних вище: “Наше становище до Росії, комунізму і генерала Власова” (1944), “Демократія в полоні” (1947), “Коли нас зрозуміють?” (1947), “Де українська демократія?” (1948), “Хто перемаже?” (1951), “Чи можлива революція в СРСР?” (1951), “Російські емігранти і Україна” (1951), “Оборона Європи” (1952), “Україна і Кавказ” (1953), “Україна і Росія” (1953), “Українська військова національна політика” (1953), машинописні “Ревізія антикомуністичної стратегії” та “Пунктація нової стратегії” (без датування) та ін.

Теперішні історики визнають, що їх автор добре володів словом, умів дохідливо і чітко висловити думку, аргументовано полемізувати з опонентами, обстоювати свою позицію.

Відсутність в сучасного українсько-го читача можливості самому ознайомитися з працями Тараса Бульби – Боровця (правда, не так давно у рівненському видавництві “Волинські обереги” з'явилася, упорядкована безривчанкою Аллою Куц, книга “Своя державність, збройна сила, віра Христова” (2010), а в Києві вийшла з друку книга «Тарас Бульба-Боровець. Документи. Статті. Листи» (2011) під редакцією відомого історика професора Володимира Сергійчука, які в якійсь мірі заповнюють цю прогалину) дає можливість його критикам інтерпретувати ті чи інші твердження. висмикнути з контексту. в ви-

ними союзниками полк. Мельника. Бо, на превеликий жаль, він не є першим і останнім об'єктом таких кампаній...

...Коли ми хочемо нарешті цю проблему так або інакше розв'язати, - продовжує автор, - мусимо холоднокрівно і серйозно поставити всі питання руба...”

Цілком виправдана спроба дати відповіді на “поставлені руба питання” й досі записується йому у вину. Власне, дискусія здебільшого йде не довкола трактування ним тих чи інших історичних фактів, подій, що було б цілком зрозумілим, а вогонь критики переводиться на особу автора, навішуються ярлики німецького прислужника і т.п. І замовчується, що британським трибуналом, засідання якого тривало з квітня по листопад 1946 року, де заслухано понад тисячу свідків – євреїв, поляків, білорусів, росіян, німців – Бульбу – Боровця виправдано і звільнено з-під варті з правом вибору країни проживання (Іван Ольховський, “Дон – Кіхот з Українського Полісся”).

Ось що пише про цей процес історик Юрій Киричук, якого важко запідозрити в особливій прихильності до нашого земляка у своєму історичному есе «Тарас Бульба-Боровець: його друзі і вороги», Львів – 1997, 85 стор.:

«У серпні 1945 року Т. Бульба-Боровець був арештований внаслідок доносів британськими властями. Доноси стверджували, що Бульба-Боровець причетний до єврейських і польських погромів на окупованій території. Тому його півроку тримали у спеціальній в'язниці із офіцерами СС. Велоса детальне слідство за участю заінтересованих у цій справі польських чинників. Судовий процес мав носити характер «шемякиного» суду із заздалегідь визначеним фіналом. Борючись за власне життя, Бульба-Боровець домігся переслуховування понад 1000 свідків (серед них чимало євреїв, поляків, білорусів, росіян, німців). Це схилило шальку терезів Феміди на його користь.

Під час процесу, який тривав 8 місяців (з квітня по листопад 1946 року), Бульба-Боровець захищався як поранений звір, виявив себе чудовим оратором. Врешті-решт його було виправдано, звільнено з-під варті і він отримав до-

У доступних нам виданнях періоду війни ("Сурма", що видавалася в Сарнах у 1941 році, "Гайдамака" як орган "Поліської Січі", "Оборона України", заснована після перейменування УПА в УНРА) і повоєнного часу, засновником, видавцем і автором яких був Бульба – Боровець, знаходимо також сатиричні твори, які вийшли з-під його пера, так би мовити, на злобу дня. Один із них, стилізований під поліську говірку, опублікований у газеті "Гайдамака" 12 жовтня 1941 року під назвою "Замість фейлетону. Лист діда Гаврила до Сталіна».

У наступному числі "Гайдамаки" (19 жовтня 1941р.) знаходимо ще один його "Лист до Сталіна", а в першому числі часопису "Оборона України" від 1 серпня 1943 року сатиричний "епістолярій" Тараса Бульба – Боровець продовжив: "Лісова пошта. Лист Гаврила Обруча з Полісся до Сталіна».

Подібні листи писав Гаврило Обруч (от і ще один псевдонім нашого земляка) й до Гітлера. Потрапив під його "обстріл" і редактор "Волині" Улас Самчук.

Повертаючись з еміграції влітку 1941 року, Улас Самчук випадково зустрівся з Тарасом Боровцем, який прибув до Львова з Рівненщини на "третюю" тягарівці радянської марки "ЗІС" у своїх справах.

Як згадував потім Улас Самчук ("На білому коні"), перед ним постав "...молодий, високий і стрункий з провокативною рудуватою борідкою монастирського послушника добродій у старому, вилялялому однострої радянського піхотинця, з лапідарною вилялялою жовто-синьою опаскою на лівому рукаві. При знайомстві, на превелике моє здивування, виявилось, що це був у власній особі, пізніше широко відомий, автентичний отаман з Полісся на ім'я Тарас Боровець, який очолював певну Поліську Січ і який, як це годиться справжньому отаманові, прибрав собі ще й отаманське ймення, що звучало ясно й виразно - Тарас Бульба. Явище, як казали клясики, гідне богів, бо ж той гнучкий, з ясними очима нестерівського херувима

отаманом Поліських Січей, Бульбою – Боровцем, та його ад'ютантом Олегом Штулем. Зустрілися в ресторані, при обіді. Вони мають за собою чимало пережити епопею. Включно до відомого Саксенгавзену. Тепер обидва натхненні організатори української збройної сили, закликають і мене до себе. Але я в таких випадках безнадійний песиміст". Може, тому, що "безнадійний песиміст", він не прийняв у свій час і пропозиції очолити "Оборону України"?

Свій публіцистичний хист випало продемонструвати нашому землякові і значно пізніше, коли на початку 50-х років інший український письменник, лідер Української Революційно-Демократичної партії Іван Багряний звинуватив і самого Бульбу в прислужництві окупантам.

Полемізуючи з І. Багряним, Т. Бульба – Боровець вільно володіє предметом розмови і словом, аргументовано обстоює свою позицію, даючи можливість читачеві зробити свої висновки.

Каменем спотикання між двома лідерами національно-патріотичних сил у закордонні було і ставлення до оцінки постаті відомого українського письменника Хвильового.

Дошукуючись же причин конфлікту між двома великими українцями, варто, очевидно, врахувати думку якогось І. Ф., котрий у "Нашому слові" (ч. 9/1979, кварталник Т – ва сприяння УНР у Ковентрі (В. Британія) писав:

"І. Багряний не міг стерпіти, щоб хтось у його партії мав більший авторитет, а Бульба – Боровець не міг погодитися, що ним мають керувати партійні комісари".

Але повернемося до літературно – публіцистичної та журналістської діяльності самого Тараса Боровця. Як уже говорилося вище, він був організатором і автором чималої кількості видань. Із воєнного періоду це: "Сурма", "Гайдамака", "Оборона України", з повоєнних: "Бюлетень Головної Команди УНГ", "Меч і воля", відновлена "Оборона України", "Вишкільні зошити", численні летючки, що переправлялися за кордон.

Гідному для себе світлі, як доказ антисемітських поглядів поліського отамана. Для підтвердження цієї тези особливо експлуатується в останній час праця "Україна і жиди" (зауважмо, що лексема "жиди" в дорадянський період на наших землях вживалася повсюдно, без будь – якого негативного відтінку, як це сприймається зараз, вона й нині побутує в Польщі), при цьому не береться до уваги позиція самого автора, з якої й починається ця праця:

"Мені тяжко забирати слово до питання українсько-жидівських відносин, бо на підставі мого республікансько-демократичного кредо та політичної і особливо воєнної діяльності в часі II-ї світової війни, німецькі нацисти, на основі інформації українських антисемітів, уважали мене юдофілом і польонофілом. Я ж ніколи не вважав себе жодним "філом", а коли на початку німецько-совєцької війни в районах, де до 15-го листопада 1941 року, в обійдених німцями багнистих теренах Полісся, була наша воєнна адміністрація, не був не тільки розстріляний, але навіть ограбований якоюсь бандою жоден поляк та жид, то це випливало з нашого воєнного обов'язку забезпечити життя і майно всього населення даної території. Натомість пізніше, коли контролювану нами територію посіла німецька адміністрація, а ми пішли в протинімецьке підпілля — і звіди протестували проти винищення німцями жидів і поляків на українській території як національних меншин України, то це також не було ніяке "філство", а державні методи дії.

Однак сьогодні я почуваюся до обов'язку забрати слово до українсько-жидівського питання. Причиною на те є нова антиукраїнська кампанія жидівської преси, яку започаткував напад на полк. Андрія Мельника (часопис "Джуніш Пост" у Вінніпегу 2-го травня 1957р.), що її підхопила масова інша преса. Полк. Мельник — наш ідейний супротивник, але там, де діло стосується гідності цілої нації та зневаги чесної людини явною неправдою, — ми являємося абсолют-

звіл жити у будь-якій країні світу».

Не забуваймо й про інше. Час, у який жив, діяв і творив Тарас Боровець, — один з найскладніших відтінків нашої історії і бути безпомилковим у всьому навряд чи комусь вдавалося. Але в одному маємо бути впевнені: у своїх вчинках він керувався переконанням, що його праця потрібна Україні, служить визволенню її від поневолювачів.

Літературно-публіцистична діяльність Тараса Боровця в довоєнний, воєнний і повоєнний періоди впевнює ще й у тому, що його військові визвольні потуги – це не безідейна отаманія, як намагалися потрактувати їх його опоненти з іншого крила, і не бандитизм, як розписували радянські пропагандисти. Ці військові потуги мали під собою добре осмислене й випсане як його попередниками, так і ним самим та його соратниками теоретичне підґрунтя. Прикметно, що довкола нього гуртувалися не лише прості краєви, що зі зброєю в руках захищали домівки полішків від окупантів різних мастей, а й інтелектуали, які формулювали основи цієї боротьби.

Безперечно, довголітнє спілкування з ними, з політиками і літераторами, про яких згадувалося вище, котрі, хай кожен по-своєму, любили Україну до самопожертви, теоретично й практично її утверджували, вивищувало й самого Тараса Боровця, сформувало з кмітливого селянського хлопця військовика і публіциста потужної сили, яку ще багатьом належить досягнути і зрозуміти.

Отож активне вивчення його літературно – публіцистичної діяльності, впровадження в науковий обіг праць, має заповнити "прогалину в українській мемуаристиці нашого століття" і послужити, на що він і сподівався, "правдивим першоджерелом для майбутніх істориків України, як також наукою для наших майбутніх лицарів, яким припаде доля і Божа воля визволити 50-мільйонову націю з-під гніту її численних тяжких ворогів".

Борис БОРОВЕЦЬ,
член Національної Спілки письменників
України.